

MITÄ ON KOKEMUS- ASiantuntijuus?

KUINKA KOKEMUS- ASiantuntijaksi TULLAAN?

Kokemusasiantuntija toimii usein vertaisen roolissa, mutta sen lisäksi omaan kokemukseensa nojaavana asiantuntijana yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Asiantuntijan identiteetin omaksuminen vaatii aikaa.

Teksti Lotta Hautamäki & Timo Ilomäki

Vertaiset ovat tärkeässä osassa lähes kaikkien päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelmaan (MIPA) osallistuvien yhdistysten toiminnassa.

Vapaaehtoisuuteen perustuvan vertaistoiminnan ohella järjestöissä on kokemusasiantuntijoita, jotka toimivat kiinteämmin osana järjestöjen tutkimus- ja kehittämistoimintaa yhteistyössä palkattujen työntekijöiden kanssa. Kokemusasiantuntijat toimivat vertaisia laajemmin palvelujärjestelmässä ja heillä on usein koulutus. Yleensä kokemusasiantuntijat saavat myös palkkion tai palkkaa työstään.

Kokemusasiantuntija toimii usein vertaisen roolissa mutta sen lisäksi omaan kokemukseensa perustavana asiantuntijana. Tutkija Taina Meriluoto on kuvaillut kokemusasiantuntijuutta vaikeaksi määritellyn elämäkokemuksen omaavalle ihmiselle luotuna toimijan roolina, jossa osallistutaan aktiivisesti oman kokemuksen tuottaman tiedon kautta sen organisaation tai toiminta-alueen toimintaan, jota kokemus koskee.

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus toipumisen ja kuntoutumisen tukena -osahankkeessa tutkittiin vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden koke-

muksia sekä ammattilaisten näkökulmia yhteistyöstä vertaisten kanssa.

KOKEMUSASiantuntijuuden juuret

Kokemusasiantuntijatoiminnan taustalla on sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen ja potilasliikkeiden aktivismin yhdistyminen. Sen myötä kokemuksen tuoma asiantuntijuus alkoi hahmottua kansalaisjärjestötoiminnan ohella myös osaksi palvelujärjestelmän tutkimusta ja kehittämistä. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluissa laajemminkin vaikuttava voimaannuttamista, potilaskeskeisyyttä ja jaettua päätöksentekoa korostava ideaali on luonut maaperää kokemusasiantuntijuudelle.

Kokemuksen työstäminen kokemusasiantuntijuudeksi edistää omaa kuntoutumista ja sen avulla voidaan auttaa vertaisia omassa kuntoutumisen prosessissaan. Kokemuksen kautta saatu asiantuntemus voi myös auttaa ammattilaisia ymmärtämään paremmin kuntoutujan näkökulmaa ja kehittämään siten omaa työtään.

Kokemusasiantuntijat työskentelevät järjestöissä tai sosiaali- ja terveyspalveluissa tutkimuksen ja kehittämisen parissa usein työparina ammattilaisten kanssa. Lisäksi kokemusasiantuntijoita on yhä



Vertaistuki on tukeaa tuottavaa kokemusten jakamista.

enemmän myös sosiaali- ja terveydenhuoltoon integroiduilla vastaanotoilla suoraan kuntoutujien tukena. Kokemuksen kautta saatu asiantuntemus voi toimia myös palvelujen kehittämisen tukena erilaisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa.

Yhteiskehittämisen, käyttäjätutkimuksen ja palvelumuotoilun suuntaus sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä nojaakin pitkälti ajatukseen siitä, että kokemustiedon avulla voidaan kehittää palveluita vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin.

MITEN KOKEMUS-ASIAANTUNTIJAKSI TULLAAN?

Kokemusasiiantuntijaksi tullaan usein vertaistoiminnan kautta. Vertaisuus jalostuu kouluttautumalla tai toimimalla kokemusasiiantuntijuudeksi. Kokemusasiiantuntijoille järjestetään koulutusta ja valmennusta, joka tukee oman kokemuksen jäsentämistä asiantuntijuutena. Koulutus ei kuitenkaan ole edellytys toimia kokemusasiiantuntijana eikä kokemusasiiantuntija ole suojattu nimike. Kuitenkin kaikilla haastatelluilla kokemusasiiantuntijoilla oli jonkinlainen koulutus tai valmennus tehtäväänsä.

Haastatteluissa kysimme kokemusasiiantuntijoilta ja vertaisilta itseltään, kuka heidän mielestään soveltuu kokemusasiiantuntijaksi. Vastauksissa korostui, että polku on varsin pitkä ja oman kokemuksen jakaminen asiantuntijana vaatii työstämistä. Moni päihdetyössä mukana oleva kokemusasiiantuntija korosti myös pidempää päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintaa. Kuten haastateltu seuraavassa:

”Pitää olla toipumishistoria vähän pidempi, vuoden, kahden päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintaa. (...) Et en mä lähtis pikakouluttaan ketään, kyl hänen pitää oppii tuntee se, kun ei tämä kuntoutus tapahdu vuodessa tai kahdessa... tämä on pitkä prosessi... aikaa pitää

olla.” (Kokemusasiiantuntija, päihdejärjestö, mies)

Koulutuksessa omakohtaista kokemusta työstehtään, jotta sitä voidaan hyödyntää vertaistuen ohella palveluiden suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissä. Haastatellut pitivät kuitenkin koulutusta tärkeämpänä kokemusta kuntoutumisesta ja toipumisesta sekä tiettyä etäisyyttä omiin kokemuksiin sairautensa. Koulutukset voivat kuitenkin olla merkittävä tekijä kokemusasiiantuntijan identiteetin ja ammattilaistumisen kannalta.

Työparityöskentely ammattilaisen kanssa oli tuonut monille haastateltaville lisää itsevarmuutta ja auttanut vahvistamaan identiteettiä asiantuntijana. Haastatteluista nousi esiin työpariyhteistyössä syntyvän yhteisasiiantuntijuuden teema, jossa ammattilaisen ja kokemusasiiantuntijan asiantuntemus syvenee yhteistyön avulla. Jokaisen työntekijän, vertaisen ja kokemusasiiantuntijan erilainen kokemuksellinen asiantuntijuus on tärkeä osa päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimintaa. ✘

LUETTAVAA AIHEESTA:

Taina Meriluoto: Miksi kokemusasiiantuntijat ovat asiantuntijoita? Ilmiö – sosiologinen media kaikille 9/2018 (verkossa).

Päivi Rissanen & Jouni Puumalainen: Kokemuksen kautta osamiseen: Vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiiantuntijuus. Kuntoutus 1/2016.

Sari Jurvansuu & Päivi Rissanen: Vertais- ja kokemusasiiantuntijatoiminnan laajuus päihde- ja mielenterveysyhdistyksissä ja yhdistysten toimijoille tarjoama tuki. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 1/2018.

Timo Iilomäki ja Lotta Hautamäki työskentelevät Kuntoutussäätiössä tutkijoina Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelmassa (MIPA).